Canonul Sfântului Atanasie cel Mare despre reprimirea celor ce nu s-au făcut părtași eresului de bunăvoie

Într-un interviu acordat părintelui Matei Vulcănescu pentru siteul *Mărturisirea Ortodoxă* , pe care îl vom publica pe siteul nostru în zilele următoare, Gheronda Gavriil din Sfântul Munte Athos îl invită pe interlocutorul său să citească canonul al doilea al Sfântului Atanasie cel Mare, referitor la reprimirea la Ortodoxie a celor care au fost în împărtășire cu ereticii arieni.

Invitația marelui duhovnic survine în urma explicării de către părintele Matei a situației din România și a tulburării create de monahul Sava dimpreună cu cei ce l-au urmat în deciziile schismatice luate la întâlnirile de la Roman, Satu Mare și Mestecăniș.

Gheronda Gavriil invită de cel puțin trei ori la citirea canonului respectiv și a tâlcuirii date de Sfântul Nicodim Aghioritul. Pentru ușurarea lecturii interviului, atunci când va apărea, prezentăm textul canonului, așa cum apare el în *Pidalion*, și interpretarea dată de *Pidalion*. În *Pidalion* el este al doilea text al Sfântului Atanasie, extras din *Epistola către Rufinian***[1]**, și poate fi citit la paginile 590-593, iar în colecția de canoane a arhidiaconului Ioan N. Floca este canonul al treilea al sfântului alexandrin.

Canonul al doilea al Sfântului Atanasie al Alexandriei este o aducere la cunoștință a unei decizii sinodale luate la sinodul local din Alexandria, din 362, prezidat de către Sfântul Atanasie, care a afirmat credința dogmatică de la Niceea cu privire la deoființimea Fiului cu Tatăl, dar și a Duhului Sfânt cu celelalte Două Persoane Treimice, și a decis modul de reprimire în Biserică a celor care se întorceau de la arieni.

Din textul canonului, rezultă că sinodul respectiv are acordul Bisericilor din Grecia, Spania și Galia.

Prezentăm textul canonului din *Pidalion*, începând din momentul în care se face

vorbire despre reprimirea în Biserică a celor ce se întorc de la arieni. Sublinierile din text îmi aparțin, pentru a scoate în evidență ceea ce ne interesează în acest canon.

> *Și fiindcă cu iubire de bunătate și bisericește (că aceasta iarăși se cuvine evlaviei tale) ai întrebat pentru **cei ce de nevoie au fost târâți, dar nu s-au stricat întru credința cea rea** și ai voit a-ți scrie eu cele socotite pentru dânșii în Sinoade și pretutindeni, să știi, domnul meu preadoritule, că la început, după ce au încetat sila ce se făcea, s-a făcut Sinod, fiind de față episcopi de la părțile dinafară. Dar s-a făcut și la sinliturghisitorii ce locuiesc în Ellada. Dar nimic mai puțin și la cei din Spania și Galia și a plăcut ceea ce aici și pretutindeni (s-a lucrat). Ca cu cei ce au căzut și au apărat păgânătatea, pocăindu-se adică (dacă s-au pocăit), să ne împărtășim împreună, dar să nu se dea lor loc în cler. Iar celor ce nu au stăpânit asupra păgânătății[2], dar s-au târât pe lângă ea de nevoie și silă, **s-au socotit să li se dea iertare**, de a avea și locul clerului, mai ales că au adus răspundere de crezare. Și s-a socotit că cu iconomie s-a făcut aceasta. Că au adeverit că nu s-au prefăcut în păgânătate. Dar ca nu cumva așezându-se oarecare preanecinstitori de Dumnezeu să strice Bisericile, au ales a ajuta silei și a purta greutatea, mai mult decât a pierde popoarele. Și aceasta zicând, ni s-a părut că și nouă cu încredințare ne zic, pentru că puneau pricină ei pe Aaron, fratele lui Moisi în pustie, că a îngăduit la călcarea poruncii poporului și că au avut dezvinovățire, ca nu cumva întorcându-se poporul în Egipt să rămână în idolatrie. Că și se vede a fi binecuvântată. Căci rămânând ei în pustie, pot să înceteze de păgânătate, iar intrând în Egipt, s-ar fi zolit [frecat împreună] și ar fi crescut întru ei pe păgânătate. Deci pentru aceasta vrednică de iertat s-au făcut către cler. Iar celor ce s-au amăgit și silă au pătimit, iertare li s-a dat. Acestea și evlaviei tale arăt, nădăjduind că și cele socotite la va primi a ta cinstire de Dumnezeu. Și nu se va osândi o asemenea încetare a celor ce s-au adunat așa. Binevoiește dar a se citi acestea preoțimii și poporului celui de sub tine. Ca și ei știindu-le să nu te prihănească aflându-te așa către unii ca aceștia. Că lucru necuviincios era a scrie eu, putând evlavia ta a spune și pe a noastră plecare către dânșii și toate cele lipsite a le plini. Fie har Domnului, celui ce te-a plinit cu tot cuvântul și cu toată cunoștința. Deci cei ce cu adevărat se căiesc, anatematisească arătat, numind pe socoteala cea rea a lui Evdoxie și a lui Evzoie. Că hulind ei pe Cuvântul lui Dumnezeu a fi zidire s-au suprascris apărători ai arienescului eres. Și mărturisească credința cea mărturisită de către Părinți la Niceea, și nici pe*

un alt sinod să nu cinstească mai mult decât pe sinodul acesta.

Iată și tâlcuirea din *Pidalion*:

Epistola aceasta răspunzătoare (de răspuns) a Sfântului, ce o face către Episcopul Rufinian, nu cuprinde pentru cei ce s-au lepădat de Hristos și au jertfit idolilor. Că pentru aceștia vorbesc sinodul cel de la Ancira și Sfântul Petru al Alexandriei mai pe larg. Ci vorbește pentru cei ce s-au împărtășit cu ereticii arieni; căci ei s-au împuternicit, fiindcă s-au întâmplat și împărați a fi părtași ai eresului lor, și pe mulți dreptslăvitori i-au silit să se facă părtași eresului lor. Care la urmă s-au căit și s-au întors la Ortodoxa Biserică. Și pe aceștia întreabă Rufinian pe marele Atanasie cum trebuie a-i primi. Către care răspunzând Sfântul prin această epistolie, la început arată iubirea cea nemărginită a părinteștii dragostei cea către el, îndemnându-l a-i scrie des. Iar către întrebare întinzându-se zice: Fiindcă întrebi bisericește pentru cei ce s-au împărtășit cu ereticii și nu au rămas până la sfârșit în eresul lor, ci s-au căit. Să știi că pentru întrebarea aceasta feluri de sinoade s-au făcut, în deosebite locuri. Și în Ellada, și în Spania, și în Galia (însă poate aceasta s-a făcut de împreună slujitorii cei ce locuiesc în Ellada, însemnează că, prin scrisorile Sfântului Atanasie s-a arătat arhiereilor hotărârea Sinodului din Alexandria, care este și mai de crezut; pentru aceea și Dositei al Ierusalimului, în Dodecavivlion, foaia 181, zice că prin scrisori au luat părtași ai socotelii acesteia Atanasie pe episcopii Macedoniei și ai Ahaiei, precum scrie marele Vasile). Și ceea ce aici s-a hotărât de noi s-a hotărât și de toți aceștia. Și dar zicem că ierosișii câți nu numai că s-au împărtășit cu arienii și au mărturisit că socotesc câte ei socotesc, ci s-au făcut cu dânșii și apărători ai eresului, încât au îndemnat și pe alții de s-au dus la arianismos, aceștia întorcându-se la dreptslăvitoarea Biserică se cade să-i primim. Nu însă să-i lăsăm în treapta ierosirii, ci ca pe mireni să îi avem de aici. Iar acei care iarăși s-au împărtășit în eresul acesta, nu cu slobodă socoteală și de voie, ci de silă și de strâmtorare, s-a socotit de cuviință și iertare a li se da întorcându-se la adevărata Biserică, și locul clerului iarăși să-și aibă. Mai ales că se dezvinovățesc ***că nu s-au făcut părtași eresului chiar (din convingere), ci cu fățărie, și pentru iconomie****, ca nu desăvârșit să fie goniți de la Biserică, și în locul lor să se așeze alții preanecinstitori de Dumnezeu și cu totul să strice pe cei dreptslăvitori. Pentru că au ales mai bine a suferi greutatea lepădării celei de silă decât a se pierde mulțimea dreptslăvitorilor. La care aduc de pildă pe Aaron. Deci pentru această*

*dezvinovățire și iconomie s-au iertat unii ca aceștia, să-și aibă iarăși soarta lor. **Iar mirenilor celor ce s-au amăgit, ori siliți fiind de eretici s-au împărtășit eresului lor**, li se dă, zice, iertare, căindu-se și întorcându-se la dreapta slăvire, primindu-se de noi și iconomisindu-se după canoanele Sfinților Părinți.*

La fel de explicită este și tâlcuirea profesorului Ioan N. Floca:

Sfântul Atanasie cere să se respecte hotărârile sinoadelor care au dezbătut această chestiune (Spania, Galia, Elada) și să urmeze calea hotărâtă la sinodul din Alexandria, din 362, ținut sub președinția sa, unde s-a hotărât ca aceia care au fost siliți prin violență să treacă de partea arienilor, dar care, în fond, după convingerea lor, nu s-au făcut arieni, să fie iertați și să li se permită să rămână în demnitatea treptei ierarhice în care au fost, dar conducătorii și apărătorii eresului, dacă se convertesc și se pocăiesc, de asemenea se pot primi în Biserică, însă nu mai pot face parte din cler.

Analizând această epistolă a Sfântului Atanasie cel Mare, putem trage câteva concluzii:

1. Diferențierea între cei ce s-au făcut ereziarhi și apărători și propovăduitori ai ereziei și cei ce au fost siliți să devină **părtași eresului** și modul lor de a fi reprimiți în Biserică sunt stabilite de un sinod local, **adică au valoare de lege a Bisericii**, potrivit canonului 1 al sinodului al VII-lea ecumenic, care a recunoscut toate învățăturile sinoadelor ecumenice și locale ca normative pentru întreaga Biserică.
2. **Situația celor care se reprimesc în Biserică de la arianism se referă la aderarea acelora la o erezie condamnată sinodal**, dat fiind că sinodul din Alexandria are loc în 362, iar condamnarea arianismului și a ereticilor s-a făcut în 325. **Cu atât mai mult se aplică diferențierea făcută de canon pentru cei ce au fost târâți într-o erezie încă necondamnată, într-o fază incipientă a acesteia.**
3. Sfântul Atanasie acceptă explicația episcopului Rufinian care întreba despre cei "ce de nevoie au fost târâți, dar nu s-au stricat întru credința cea rea", **recunoscând existența unei categorii de credincioși care,**

deși s-au lepădat de frică sau de silă, de dreapta credință, lucru pentru care au nevoie de iertare, pe care le-o și dă sinodul alexandrin, nu s-au stricat întru credința cea rea, adică nu au devenit eretici (arieni, în cazul de față) **în gândire și nu au propovăduit erezia** (arianismul)**, spre deosebire de cei ce au făcut acest lucru.**

4. Sinodul alexandrin îi tratează diferit pe cei ce au devenit propovăduitori ai ereziei din convingere, de cei ce au devenit "părtași eresului fără convingere" și "nu și-au însușit nelegiuirea", adică nu au renunțat în inima lor la credința cea adevărată, nedevenind eretici. Pe primii îi primește în Biserică ca simpli mireni, pe ceilalți îi primește în rangul în care s-au aflat, **recunoscându-le arhieria și preoția** (cum se împacă această decizie sinodală cu obrăznicia celor ce scriu pe siteul specializat în batjocorirea marilor duhovnici, unde episcopul ortodox mărturisitor al Băncenilor este numit "Longhin", fără a i se recunoaște niciun titlu episcopal?), după pocăința necesară (vezi *infra,* epitimiile Sfântului Teodor Studitul pentru cei ce se întorc la credință de la erezie).
5. Tâlcuirea canonului arată precis ce trebuie să facă cineva, mai ales păstor fiind, pentru a fi considerat împreună eretic cu cei ce propovăduiesc erezia: "câți nu numai că s-au împărtășit cu arienii și au mărturisit că socotesc câte ei socotesc, ci s-au făcut cu dânșii și apărători ai eresului, încât au îndemnat și pe alții de s-au dus la *arianismos*". Sintetizând: **1.** împreună-slujirea cu ereticii, **2.** mărturisirea aceleiași credințe ca a lor, **3.** apărarea ereziei și **4.** convingerea și a altora să devină eretici.
6. Sfântul Atanasie și sinodul din 362 recunosc că cei ce s-au făcut părtași eresului din silă sau fățărie "nu s-au prefăcut în păgânătate", **adică nu au devenit eretici**, ci au rămas în cuget ortodocși. Nicodim Milaș traduce această expresie prin „nu și-au însușit nelegiuirea" (vezi nota 2).
7. Tâlcuirea canonului din *Pidalion* recunoaște că mirenii păstoriți de acești preoți care au aderat formal la arianism sunt "dreptslăvitori", adică ortodocși, chiar dacă sunt într-o oarecare măsură afectați de această cădere a păstorilor lor (exprimată prin sintagma "cu totul să-i strice pe dreptslăvitori", care arată că prin această cădere a păstorilor lor, dreptslăvitorii nu sunt într-o stare de normalitate duhovnicească, fiind într-o oarecare măsură stricați moral prin acceptarea acestei situații, dar nu în așa măsură încât să nu mai poată fi numiți dreptslăvitori, adică ortodocși, ci eretici): "ca nu desăvârșit să fie goniți de la Biserică, și în

locul lor să se așeze alții preanecinstitori de Dumnezeu și **cu totul să strice pe cei dreptslăvitori**” (s.n.) Despre acest risc al stricării totale a dreptslăvitorilor de către păstori eretici, vorbește și Sfântul Vasile cel Mare, într-o epistolă care se referă chiar la aceeași persecuție din timpul împăratului arian Valens: “Urechile celor simpli au fost amăgite și obișnuite cu înșelăciunea ereziei. Copiii cei mici din Biserică sunt deprinși cu învățăturile stricate – dar ce ar putea face? Botezurile sunt săvârșite de eretici, la fel și prohodirea celor adormiți, cercetarea suferinzilor, mângâierea celor întristați, sprijinirea celor în necazuri și ajutorările cele de tot felul , ca și săvârșirea Sfintelor Taine. Prin toate acestea se naște o legătură cu ei în popor și ajung să fie cu toți într-un cuget, încât în scurtă vreme, chiar de ni s-ar da o oarecare libertate, nu va mai fi nicio nădejde ca pe cei prinși în această înșelăciune îndelungată să îi putem întoarce din nou la cunoștința adevărului”[3]).

8. Tâlcuirea acestui canon folosește expresia “părtași eresului”, adică “părtași la erezie”, vorbind exact despre cei ce au fost târâți în eresul arian fără voia lor.
9. Sfântul Atanasie introduce conceptul de iconomie, arătând că se acceptă prin iconomie reprimirea celor care au aderat al arianism fără a deveni arieni, pentru binele Bisericii și al turmei, pentru că dacă aceia nu ar fi făcut acest lucru, ar fi existat posibilitatea ca în locul lor să fie aduși preoți și episcopi arieni care să ducă turma în arianism complet.

Despre reprimirea celor care au căzut în părtășia eresului condamnat vorbește și Sfântul Teodor Studitul, cunoscut pentru acrivia sa. Fiind în situația să dea răspunsuri referitoare la cei ce au acceptat erezia iconoclastă, condamnate deja sinodal, Sfântul Teodor identifică șase motive pentru “plecarea [în fața] ereziei”), cărora le corespund șase tipuri distincte de epitimie, pentru cei ce se leapădă de aceasta. Iată cele șase motive[4]:

1. “Unii s-au plecat ereziei de bunăvoie, fără să-i silească cineva[5].
2. Alții în urma bătăilor.
3. Alții numai prin amenințare.
4. Alții fără amenințări și chinuri, doar din frică.
5. Alții ca să nu cadă din ale lor.
6. Unii din neștiință”.

Pentru recuperarea acestora, Sfântul recomandă abținerea de la Sfânta

Împărtășanie timp de trei ani, pentru cei ce au acceptat erezia de bună voie, trei pentru cei ce au cedat bătăilor, doi pentru cei ce au cedat amenințărilor, fricii sau comodității, și un an, pentru cei neștiutori. Celor căzuți dintre preoți, Sfântul le recomandă repunerea în tagma preoțească, dacă încetează să se mai împărtășească din tainele necredincioșilor, iar dacă au semnat o adeziune față de erezie să fie opriți de la slujire, până când un sinod ortodox va decide dacă sunt vrednici să mai fie preoți. Situația preotului este discutată și în epistola către Macarie egumenul.

Prin textul său cu valoare de canon, recunoscut de Biserică drept normativ pentru toți, Sfântul Atanasie desființează de fapt aplicarea oarbă a acriviei, într-o manieră pietistă, fără nicio înțelepciune și considerare a situației existente la ora actuală în Biserică, cu consecințele foarte grave ale îndepărtării de Biserică a "acriviștilor", sau "patristicilor", cum le place să se alinte, și ale îndepărtării poporului dreptslăvitor de lupta care se duce contra ereziei. Chiar dacă evlavia ne îndeamnă să fim intransigenți cu cei care refuză să ia atitudine clară contra ereziei, nu putem face mai mult decât au făcut Sfinții Părinți sau au statornicit sinoadele Bisericii, fără a risca să cădem în afara acesteia, după cum ne avertizează Sfântul Teodor Studitul: "Dar nu trebuie mai mult iscodit și cercetat dacă cineva a mâncat cu cel ce a mâncat împreună cu un eretic și altul cu acesta, căci atunci, dacă mergem așa cu înlănțuirea, trebuie să ne despărțim de toți. **Iar acest lucru este al celor ce-și iubesc voia proprie, iar nu a sfinților**. Până la acesta [la cel ce mănâncă cu ereticii] rămâi și nu trece mai departe. **Nu cumva din neștiință [sfinții] nu au cercetat și nu ne-au vestit nouă acestea? Nicidecum. De aceea, nu te lupta să treci dincolo de hotarele pe care le-au pus Părinții noștri**"[6] (s.n.).

Cu adevărat, „cei ce-și iubesc voia proprie, nu a sfinților" au decis la Roman-Satu-Mare-Mestecăniș că toți cei ce nu au întrerupt pomenirea sunt eretici, condamnând cu de la sine putere și întregi Biserici locale, care și-au făcut deplin datoria față de popoarele pe care le păstoresc (Biserica Ortodoxă Georgiană, Biserica Ortodoxă Bulgară, Arhiepiscopia Sinaiului, Mitropolia Pireului, Mitropolia Nafpaktelor, Arhiepiscopia Băncenilor etc.), și batjocorind într-o manieră care îi descalifică pe toți care nu împărtășesc punctul lor extremist de vedere și refuză să iasă din Biserica Ortodoxă Română.

Sper ca aceste rânduri, alături de cele trei întrebări de la sfârșitul articolului dedicat săptămâna trecută șantajului la care sunt supuși preoții din Rădeni de

către acriviții monahului Sava[7] să ajungă în mâinile tuturor celor care vor să lupte corect contra ecumenismului.

Sper să ajungă și în mâinile preotului Vasile Savin, care, ieri, la Rădeni, a reîncălzit ciorba disputei sterile despre părtășia la erezie, reafirmând, în fața unui public, care, din auzite de la cei ce au fost de față, a părăsit masiv biserica în momentul citirii predicii (pe care îmi place să cred că nu a primit-o de la colegii „patristici”, ci măcar a conceput-o personal, întrucât are darul vorbirii și nu ar avea nevoie să citească cuvântările), ideile fără niciun temei patristic și mai ales canonic ale adunăturii din Roman, contrazicându-i pe sfinții care au conglăsuit cu Sfântul Atanasie cel Mare. Conducerea Schitului Rădeni trebuie să fie mai atentă pe cine lasă la predică, dacă dorește cu adevărat să iasă din codrul schismei la poienița mărturisirii ortodoxe. Ironia sorții face că **anul trecut, pe vremea aceasta, preotul Savin era singurul preot de la Rădeni care înțelegea corect conceptul patristic de “părtășie la erezie” și se opunea, într-un gest lăudabil, dar, din păcate, nu de durată, curentului schismatic pe care îl aducea grupul Sava-Staicu în acea citadelă a ortodoxiei**. Acum este singurul care propovăduiește viziunea schismatică (celălalt preot adept al grupului Sava-Staicu nu predică niciodată).

Dacă cineva din grupul Sava-Staicu(?) dorește să ofere un răspuns la acele trei întrebări și o explicație la scrierea Sfântului Atanasie, sau dacă preotul Savin dorește să o facă într-o viitoare predică (sper că nu tot la Rădeni), îi rog să îmi trimită și mie un link, fie pe site, fie pe telefon. Din păcate, am multe de făcut și nu obișnuiesc să citesc săituleţele grupării Sava, care sunt și prea multe, și prea redundante (bat apa în piuă, mai precis). Le mulțumesc și îi asigur că voi acorda textelor lor meritata atenție.

Mai multe despre această temă, în interviul Gherondei Gavriil, care se va publica în curând. Până atunci, îi invit pe cititorii siteului *Mărturisirea Ortodoxă* să citească analiza părintelui Serafim Zisis, publicată pe siteul nostru, unde sunt analizate foarte pertinent, alte câteva exemple ilustre de aplicare a iconomiei în istoria luptei Ortodoxiei împotriva diverselor erezii.

Note:

[1] Epistola a fost scrisă în jurul anului 370. Cf. Nicodim Milaș, *Sfintele Canoane ale Bisericii Ortodoxe*, vol. 2, partea a doua, Tipografia Diocezană, Arad, 1936, p. 37.

[2] Traducerea lui Nicodim Milaș, "celor ce nu și-au însușit nelegiuirea", ibidem. Traducerea este preluată și de către arhid. Ioan N. Floca.

[3] Sfântul Teodor Studitul, Scrisoarea 393, *Sfinților mei părinți duhovnicești, care sunt alungați pentru Domnul, Teodor, cel mai mic preot și egumen al celor din Studion, bucurați-vă în Domnul*, ed. cit., p. 121.

[4] Arhimandrit Vasilios Papadakis, *Străjerii Ortodoxiei. Luptele monahilor pentru apărarea Ortodoxiei*, ed. cit., p. 63. Traducerea colecției PSB a Patriarhiei Române dă următoarea versiune: "Urechile oamenilor simpli au fost amăgite și obișnuite cu nelegiuirile ereziei. Copiii Bisericii sunt educați cu învățăturile stricate. Ce trebuie să facem? Ereticii botează, dau muribunzilor merindea pentru drumul veșniciei, îi vizitează pe bolnavi, mângâie pe cei în suferință și lipsuri, dau ajutor de tot felul și împart darul Sfintelor Taine. Prin toate aceste lucruri săvârșite de ei, se naște în aceste popoare o legătură de armonie cu ei, așa că în scurtă vreme, chiar de ni s-ar da libertate, n-ar mai fi nicio nădejde ca pe cei prinși în această îndelungată înșelăciune să-i mai putem întoarce din nou pe calea adevărului" (Sfântul Vasile cel Mare, *Epistole*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București 2010, p. 396).

[5] Adică au devenit prin părtășia de bunăvoie, din convingere, eretici, acceptând învățătura eretică și crezând în ea.

[6] Sfântul Teodor Studitul, *Scrisoarea 49. Fiului Navcratie*, în ed. cit., p. 60.

[7]
https://www.marturisireaortodoxa.ro/preotii-de-la-radeni-santajati-de-membri-ai-grupului-sava-staicu-sa-accepte-deciziile-schismatice-de-la-mestecanis/.